DOI: 10.7816/idil-02-10-01

MİNİMALİZM AKIMI KAPSAMINDA NESNE ANLAYIŞININ YENİDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Attila DÖL [1] Pelin AVŞAR[2]

ÖZET

Soyut dışavurumculuğun biçime ve duyguya verdiği aşırı öneme karşı bir tepki olarak 19. Yüzyılın ikici yarısında ortaya çıkan Minimalizm, süslü dekoratif unsurlardan uzaklaşarak sadeliği savunmuş, nesnenin sadece nesne olma özelliğine dikkat çekerek geometrik ögelerin birim tekrarlarını kullanmış ve yalınlığı ile elit bir estetik biçim kavramı geliştirmiştir. Kompozisyonlarda figüratif ve hikâyeleştirilmiş anlatımı reddetmiş, sanat eserinde var olan biçimleri ve rengi en aza indirgeme düşüncesini temel prensip edinerek, eseri her türlü nesnel çağrışımdan arındırmaya çalışmıştır. Başta resim ve heykel olmak üzere edebiyat, sinema, müzik ve mimarlık gibi birçok sanat dalında da kendisini hissettirmiş olan bu akım, eserlerin bütünüyle nesnel ve ifadesiz olması, tasarımın ön planda tutulması ve gerek renk gerekse biçimsel değerlerin en aza indirgenerek estetik bir tavır ile uyumlu ve ahenkli bir şekilde bir araya getirilerek sınırları keskin geometrik düzenlemelerle oluşturulmuş kompozisyonlarla oldukça dikkat çekmiştir. Süreç sanatı, arazi sanatı, performans sanatı ve enstalasyon sanatı gibi farklı sanat hareketlerinin oluşumuna da etki eden minimalizm akımının en önemli sanatçıları arasında Carl Andre, Sol LeWitt, Robert Morris, Richard Serra, Donald Judd, Dan Flavin sıralanabilir.

Anahtar Kelimeler: Minimalizm, Minimal Sanat, Minimalizmde Nesne Anlayışı.

[1] Yrd.Doç.Dr., Niğde Üniversitesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi. attila_dol@hotmail.com
[2] Yrd. Doç. Dr., Dumlupınar Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Öğretim Üyesi. pelinavsar19@hotmail.com

RE - EVALUATING THE CONCEPTION OF OBJECT WITHIN THE CONTEXT OF MINIMALISM

Döl, Attila ve Avşar Pelin. "Minimalizm Akımı Kapsamında Nesne Anlayışının Yeniden Değerlendirilmesi". *idil* 2.10 (2013): 1-11.

Döl, A. ve Pelin, A. (2013). Minimalizm Akımı Kapsamında Nesne Anlayışının Yeniden Değerlendirilmesi. *idil*, 2 (10), s.1-11.

ABSTRACT

Minimalism, as a reaction against the excessive importance the abstract expressionism attributed to the form and emotion, defended simplicity by avoiding luxuriant decorative elements, pointed out that an object is just an object and thus used repetitions of geometrical elements, and developed an elite aesthetic concept. It rejected figurative imagery in the compositions, and took minimizing the form and the color within the art pieces as principle, and tried to cleanse the piece from any kind of objective connotation. This wave, influencing lots of arts such as the painting, sculpture, cinema, music and architecture, defended that the art pieces should be entirely objective and inexpressive, the design should be on the spotlight, the color and the form should be minimised, and drew attention with its compositions that were formed by using compatible colors, forms and sharp geometrical elements with an aesthetic attitude. This wave also lead the creation of many fields of arts such as process art, land art, performance art and installation. The most influential artist of this wave are Carl Andre, Sol LeWitt, Robert Morris, Richard Serra, Donald Judd, Dan Flavin.

Keywords: Minimalism, Minimal Art, The Object in Minimalism.

GİRİŞ

Temel anlamıyla sanat, zihinsel bir etkinliğin yanı sıra doğal bir yaratılıştan farklı olarak bir bilgiyi de belirtir. Kural ve kuram, sanatı el becerisiyle yapılan işten kurtarır (Bozkurt, 2004: 17). Endüstri çağıyla birlikte sanatçı değişmeyen güzellik kalıplarını, süregelen kalıplaşmış kural ve teknikleri yıkarak, sanatın sınırlarını genişletmek ve sanatsal ürünleri alışılmış olanın dışında yeni ufuklara yöneltmek için mücadele etmiştir (Elmas, 2006: 282). Bu bakış açısıyla üretilen her eser yansıtıcı ve seyirlik bir yaklaşımla yapılmış geleneksel sanatı reddederek, sanatçıya sanat eserinde meydana getirdiği farklılıklarla yeni bir yaşam üslubu oluşturma olanağı sunmuş ve ortaya koyduğu eserlerle sanatçıyı sanatın efendisi konumuna yüceltmiştir (İpşiroğlu, 2009: 10).

Bir zamanlar mağara duvarlarına kabaca çizilen bizon resimleri zamanla yansıtmacı, figüratif ve hikayesel ifade anlayışından uzaklaşarak yerini soyutlamacı, soyut ya da non-figüratif eserlere bırakmış, Cezanne'dan başlayarak sanatsal aşamanın, betimlemeden giderek soyuta yöneldiği örnekler, 20. yüzyıl başlarında Kandinsky, daha ileri zamanlarla değişen bakış açısı ile Mondrian ve Malevich gibi sanatçıların ürettikleri geometrik-soyut eserlerle yaklaşık 1960'lara kadar sanatın en üst aşaması olarak yorumlanan soyut sanatın ardından, 20. yüzyıl da yerini akımlarının özünde yatan "plastikliği plastik yapan tüm öğeleri en aza indirgeyerek bir yapıtı oluşturma" temel prensibine kadar uzanmıştır (Eroğlu, 1997: 17).

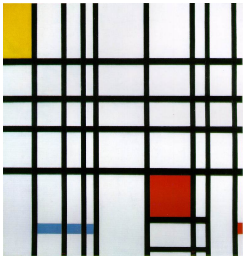

Resim 1. Piet Mondrian, Kırmızılı Kompozisyon, Sarı ve Mavi, 1921.

1900'lü yılların başlarında Kazimir Maleviç'in eserleri sanatı temsil olgusunun ideolojik işlevinden ayıran ve işlevselliğinden arındıran yönüyle, resimde belli nesneleri gösterme, temsil etme uğraşına tümüyle zıt olarak nitelendirilirken

salt kendiliğinden anlam bulan bir sanatsal anlayışında öncülüğünü yapmıştır (Antmen, 2008: 181).

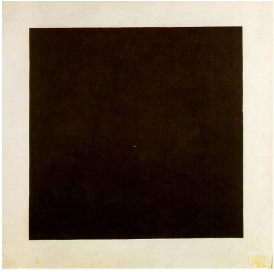

Resim 2. Kazimir Malevich. Siyah Kare, 1915.

İndirgemeci bakış doğrultusunda sanatçının fırça maharetini en aza indirgeme açısından ise Duchamp, eserlerini herhangi bir nesnenin sanatsal karşılığını üretmek yerine kullandığı hazır nesnelerle oluşturması sebebiyle sanatta bir devrim gerçekleştirirken, aynı zamanda da hem pratik hem de teorik olarak minimalist bir tavır sergileyerek büyük dikkat çekmiştir.

Resim 3. Marcel Duchamp. Çeşme, 1917.

Resim 4. Marcel Duchamp. Taze Pencere, 1920.

Eserlerinde sadeleştirilmiş siyah–beyaz doğrusal kompozisyonlar ile durağan bir izlenim bırakan Frank Stella, soyut dışavurumcuların öznel ve hareketli resimlerine karşı bilinçli olarak çalışmış, soyut resmin zorladığı kesin düzen ve bu düzenin birlikte getirdiği algı ve yanılsama sorunları üzerinde durmuştur.

Kompozisyonlarında renklerle homojen ve çarpıcı yüzeyler oluşturarak, biçimlerin geometrik ve yalın olduğu minimal sanata katkıda bulunmuştur (Islakoğlu, 2006: 66). Daha çok beyaz tuvaller üzerine siyah çizgiler kullanarak oluşturduğu kompozisyonlarıyla dikkat çeker.

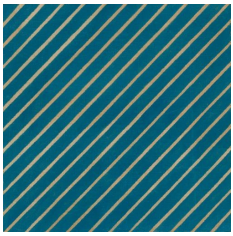

Resim 5. Frank Stella. İsimsiz, 1960.

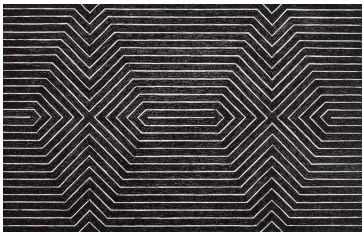

Resim 6. Frank Stella. Siyah Seri II, 1967.

"Minimalizm" sözcüğü, Fransızca kökenli "minimum" anlamına gelen "minimal" sözcüğünden türemiştir. Kelimenin sözlük anlamı "Birey için gerekli en az veya en küçük miktar (derece, nicelik)" olarak tanımlanırken; matematikteki ifadesi "değişken bir niceliğin inebildiği en alt basamak, asgari, minimal" şeklinde açıklanmaktadır (Islakoğlu, 2006: 4). Akımın ismi "Cool Art", "ABC Sanatı", "Serial Art", "Primary Structures", "Art in Process", "Systemic Painting" gibi ifadelerle anılmış olsa da, hiç birisi "minimal" sözcüğü kadar açıklayıcı bulunmamıştır (Germaner, 1997: 43).

Amerika' da 1960 ve 1970 yıllarında etkili olan ve sanatsal biçimin aşırı yalınlığını savunan sanat anlayışı için "Minimalizm" terimi ilk kez 1965 yılında Richard Wolheim tarafından kullanılmıştır. Genellikle birkaç sınırlı rengin kullanıldığı büyük monokrom renk alanları olarak ortaya çıkan ve yalın bir geometrik tasarıma sahip olan minimalist resim, nesnelerin ruhsal doğasına vurgu yapar ve izleyicinin bu ruhsal doğayı algılayıp cevap verdiğini savunur (Keser, 2005: 218).

Minimalist oluşumlara yol gösterici olan ünlü mimar ve tasarımcı Ludwig Mies van der Rohe "Fakirlik, yoksunluk, eksiklik değildir. Minimalizm; aksine bilinçli bir tercihtir, zor olanı seçmektir, azla çok yapmaktır." sözleriyle açıkladığı Minimalizm felsefesini ünlü "Less is more" sözüyle "Az çoktur" ifadesini kullanarak özetlemiştir (Islakoğlu, 2006: 4).

Az sayıda sanatçının kendisini "Minimalist" olarak tanımlamasına rağmen; akımın teknikleri, gelişen bir alanda uygulanmış ve çeşitlendirilmiştir. Minimalizm

terimi görsel sanatlarda ise ilk kez, David Burlyuk tarafından, John Graham'ın 1929 yılında New York'ta Dudensingh Gallery'de açtığı serginin kataloğunda kullanılmış ve 1960'lı yıllarda yaygınlık kazanmıştır. Ayrıca bu terim, Yves Klein, Robert Rauschenberg, Ad Reinhardt, Frank Stella, Brice Marden, Marcel Duchamp, Kazimir Malevich, Barnett Newman, Donald Judd, Sol LeWitt gibi çok sayıda sanatçının yapıtlarıyla ve Pop Art, Post-Painterly Abstraction ve Abstract Expressionism gibi akımlarla ilişkilendirilmiştir (Köksal, 2007: 37).

Minimalizm'de bireysel başlangıçlar, 1960'lı yılların ilk dönemlerinde görülür. Minimalizm "...halkın önüne ilk olarak 1963'te D. Judd ve R. Morris'in tek kişilik sergilerinde çıkar ve daha sonra C. Andre, D. Falvin ve daha başkaları bu akıma katılır". 1960'ların ortaları boyunca "Siyah, Beyaz ve Gri" ve "Temel Yapılar" gibi grup sergileri ile yeni bir hareket olarak gelişir ve Minimalizm ile ilişkilendirilmiş öncü çalışmaların her biri seri olarak veya tümden geometrik formlardan oluşan ciddi bir stil olarak ortaya koyulur (Meyer, 2000: 76). Donald Judd'un eserleri karışık kompozisyonlardan uzak, sistematik tekrarların yer aldığı geometrik düzenler olarak betimlenebilir. Bunun yanı sıra heykel olarak kompoze edilmiş çalışmaları ise büyüklükleri ve yerleştirilme biçimleri ile içinde bulunduğu gerek iç gerekse dış mekanlara hareket kazandırır.

Resim 7. Donald Judd. İsimsiz, 1961-78.

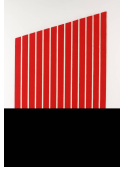

Resim 8. Donald Judd. İsimsiz, 1961-69.

Resim 9. Donald Judd. İsimsiz, 1970.

Resim 10. Donald Judd. İsimsiz, 1980.

Minimalist'lerin geometriyle kurduğu düşsel bağlantı modern endüstrinin ürettiği malzemelere ve bunların olduğu gibi kabullenmesine dayalıdır (Şahiner, 2008: 178). Sanatçılar kullandıkları malzemelerin öz yapılarını korurlar ve doğal görünümünü değiştirmeden eserler üretirler. Akımın en önemli temsilcileri olarak Carl Andre, Sol LeWitt, Robert Morris, Richard Serra, Donald Judd ve Dan Flavin sıralanabilir.

Resim 11. Robert Morris. İsimsiz, 1965-71.

Resim 12. Robert Morris. İsimsiz, 1967-68.

Akımın önemli temsilcilerinden birisi olan Richard Serra eserlerini yaparken ilk önceleri kauçuk, neon ve sıcak kurşun gibi malzemeleri kullanmış, daha sonrasında ise ağır metal ya da kurşun plakalarla çeşitli düzenlemeler kurgulamıştır. Yerleştirilen plakaların zaman zaman fizik kurallarına aykırı ters bir dengeye sahip oldukları, zaman zamanda dokunulduğunda düşüverecekmiş hissi uyandırmalarına rağmen oldukça dengeli yerleştirildikleri gözlemlenebilmektedir.

Resim 13. Richard Serra. Bir Tonluk Destek, 1969

Resim 14. Richard Serra Eşit Köşe Destek, 1970.

Minimal sanatçıların eserlerinde mekân, genellikle eserin bir parçası niteliğinde ve eserle bütünleşen bir öğe konumundadır. Eser yalnızca bir resim ya da heykel olmanın dışında tek başına bir nesnedir ve varlığını mekânla ilişkilendirilerek sürdürür. Sol LeWitt'in duvarlar üzerine çalıştığı ya da büyük mekânlarda sergilediği minimal resimleri sınırlı sayıdaki canlı renklerle boyanmış çeşitli kalınlıklarda yatay, dikey, dairesel ve diyagonal çizgilerin hâkim olduğu grafiksel anlatım tarzı ile ön plana çıkar. Minimal sanatın en önemli ayrıcalıklarından birisi de sanatçının eserlerini yaratmadan önce eser yaratacak düşünceler yaratmayı ön plana almasıdır. Sanatçının çok sayıda eserinde içleri boşaltılmış ya da keskin hatlarla pürüzsüz bir şekilde hazırlanmış kübik formları ile nesnel olarak kullanarak yaptığı çalışmalar bu düşünceye örnek olarak gösterilebilir.

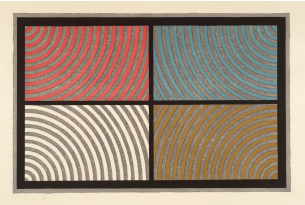

Resim 15. Sol LeWitt. Dört Köşeden Yaylar, 1986.

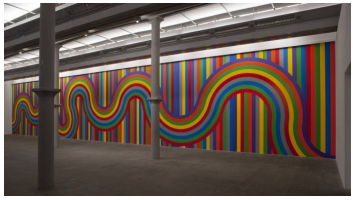

Resim 16. Sol LeWitt. Duvar Resmi, 2004.

Resim 17. Sol LeWitt. İki Açık Modüler Küp, 1972.

Resim 18. Sol LeWitt. Duvar Izgarası, 1972.

Minimalizm akımı içerisinde Carl Andre, seçtiği tek tip nesnelerin her birini bir araya getirerek sıralamak, dizmek, yan yana - üst üste koymak veya çeşitli yönlerde yerleştirmek yoluyla bütünler elde ederek kaidesi olmayan çeşitli heykeller ve yerleştirme çalışmaları gerçekleştirmiştir. Malzeme olarak çoğunlukla bakır ve çinko plakaları ya da tuğla bloklarını seçen ve eserlerinde kullandığı bu gibi nesnelerin yapılarını bozmadan bir araya getiren sanatçının eserleri, yer düzleminde yatay olarak birleştirilmesi sebebiyle üzerine basılabilirlik veya dolaşılabilirlik özelliğiyle de minimalist anlayışa farklı bir özelik katmıştır.

Resim 19. Carl Andre. Eşdeğer VIII, 1966.

Resim 20. Carl Andre. 144 Magnezyum Kare, 1969.

Minimalizm akımını benimseyen sanatçıların sergilediği ortak tutumlardan biri olan hazır nesnenin öznel etkilerden olabildiğince uzak durularak kimliğin saklanması durumuna gösterilen hasasiyet Dan Flavin'in eserlerinde oldukça göze çarpar. Sanatçı seçtiği floresan tüplerini bir hazır üretim sanayi malzemesi olarak ele almış ve farklı boyutlardaki bu tüpleri çeşitli kurgular ile bir araya getirerek zaman zaman beyaz, zaman zaman da renkli ışık efektleriyle mekânlara yerleştirmek suretiyle tasarımlar gerçekleştirmiştir. Norbert Lynton'a göre (2004), Flavin çizilen çizgiler ve fırça izleri yerine ışıktan çizgiler; alan ve hacim yerine ise oldukça denetlenmiş bir parıltı alanı yaratmıştır (s.309).

Resim 21. Dan Flavin. Alternatif Pembe ve Altın, 1967.

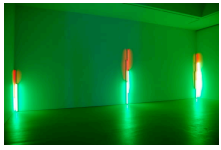

Resim 22. Dan Flavin. İsimsiz, 1968

Günümüzde geçerliliğini ve cazibesini koruyan Minimalizm genel olarak, eserin içeriğinden çok biçimiyle taşıdığı öznel bir fikri veya mesajı, minimum sayıda renk, değer, biçim, çizgi, doku ve malzemeye indirgeyerek hazır nesneyi olduğu gibi var olan biçimi ile kullanma prensibiyle üretilmiş, geometrik şekil ya da biçimlerin basit ve sade olarak bir araya getirildiği ritmik eserlerin bütünüdür ifadesiyle özetlenebilir.

SONUÇ

1960'lı yıllarda kendisinden önce var olan çeşitli akımlardan ip uçlarıyla ortaya çıkan ve aynı zamanda onlara başkaldırı niteliği taşıyan Minimalizm akımı gerek renk gerekse biçim konusundaki indirgeyici tavrı, birim tekrarına dayanan ritmik düzenlemeleri, yalınlık ve sadelik gibi ilkeleri, keskin sınırlı geometrik şekil ve biçimleriyle oluşturulan resim ve heykel örnekleriyle bünyesinde üst düzey bir estetik anlayışı barındırarak, sanat dünyasına öncesinde hiç rastlanılmayan farklı ve elit bir anlatım biçimi kazandırmıştır. Matematiksel bir düzene dayandırılmış, nesnelliği duygulardan ve öznellikten uzaklaşarak orijinal yapısını değiştirip bozma eylemine karşı çıkan tavrıyla ele alan eserlerde, dış göndermeler yolu ile değil de eserin izleyici tarafından algılanan psikolojik etkisinin önemsendiği zengin bir ifade tarzıdır. Minimalizm bu özellikleri ile günümüzde başta resim ve heykel olmak üzere edebiyat, sinema, müzik ve mimarlık gibi birçok sanat dalında halen etkilerini sürdürmekle birlikte; süreç sanatı, arazi sanatı, performans sanatı ve enstalasyon sanatı gibi kendisinden sonra gelen sanat hareketlerinin ortaya çıkmasında da etkili olmuştur..

KAYNAKLAR

Alberro, Alexander. Reconsidering Conceptual Art, Massachusetts: MIT Press, 1999.

Antmen, Ahu. 20.yüzyıl Batı Sanatında Akımlar. İstanbul: Sel, 2008.

Atakan, Nancy. Sanatta Alternatif Arayışlar. Çev:Zeynep Rona İzmir: Karakalem, 2008.

Beykal,Canan. http://www.felsefeekibi.com/sanat/yazilar/yazilar_Uslupmudusunumu.html (08.02.2013)

Eczacıbaşı Sanat ansiklopedisi(1997) 2. Cilt Yapı Endüstri Merkezi Yayınları

Erzen, Jale. Modernizm Sonrası Sanat, Çağdaş Düşünce ve Sanat. İstanbul: Plastik Sanatlar Derneği Yayınları, 1991.

Germaner, Semra. 1960 Sonrası Sanat. İstanbul: Kabalcı 1997.

Giderer, Engin Hakkı (2003) Resmin Sonu. Ankara: Ütopya, 2003.

Heaton, M.John. Wittgenstein ve Psikanaliz, Çev:Gürol Koca, İstanbul: Everest, 2002.

Kahraman, Hasan Bülent. Sanatsal Gerçeklikler, Olgular ve Öteleri. İstanbul: Yapı Kredi, 1995.

Kuspit, Donald. Sanatın Sonu. Çev: Yasemin Tezgiden, İstanbul: Metis, 2004.

Lynton, Norbert. Modern Sanatın Öyküsü. Çev: Cevat Çapan, Sadi Öziş İstanbul:Remzi, 2004.

Şahiner, Rıfat. Sanatta Postmodern Kırılmalar ya da Modernin Yapı Bozumu. İstanbul: Yeni İnsan, 2008.

http://minimalissimo.com/2012/10/black-paintings/ (25.03.2013)